

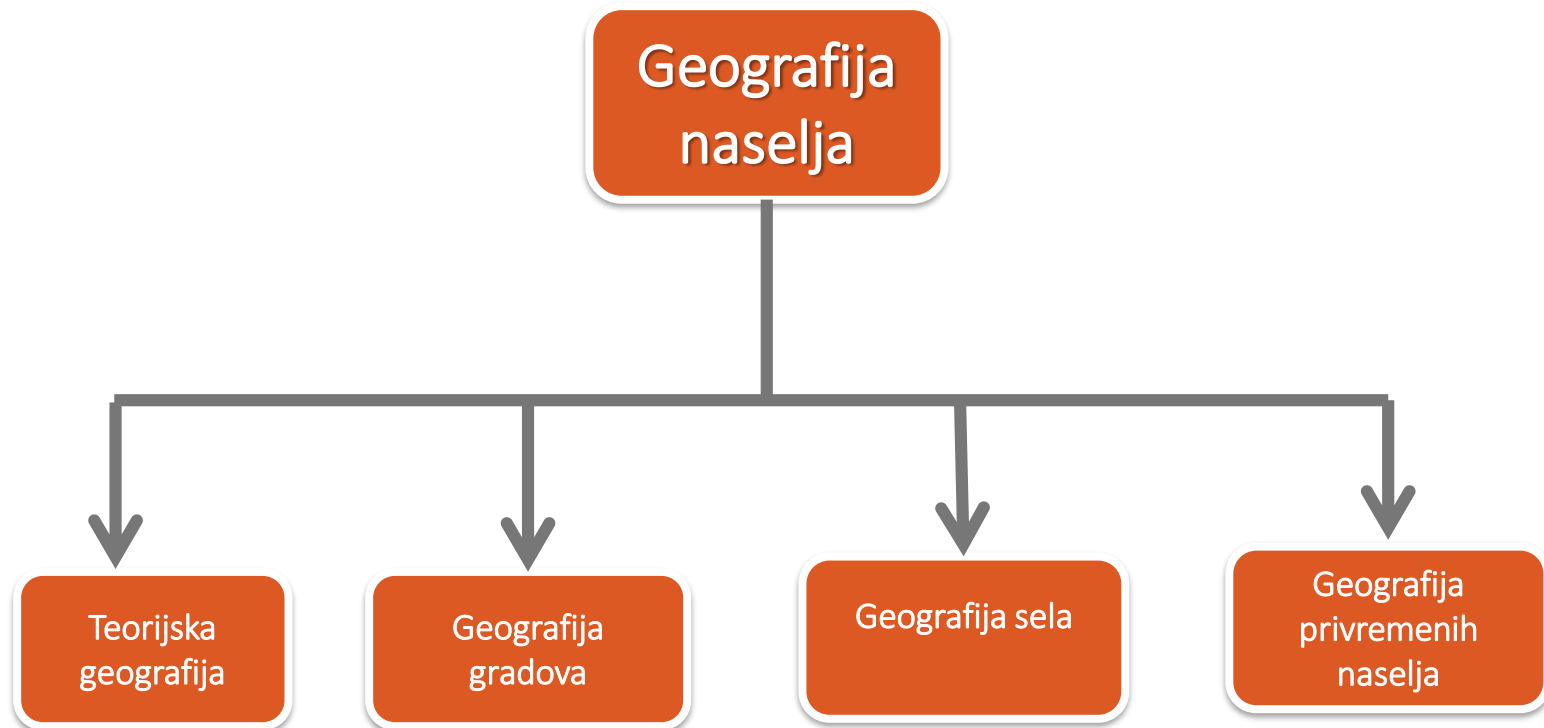

Naselja i njihova evolucija

- ❖ *Početak razvoja društvene geografije vezuje se za njemačkog geografa – F. Racela koji uvodi pojam „antropogeografija“ i podstiče dalji razvoj.*
- ❖ *Predmet proučavanja joj je društveno-geografski kompleks (naselja, stanovništvo, privreda).*

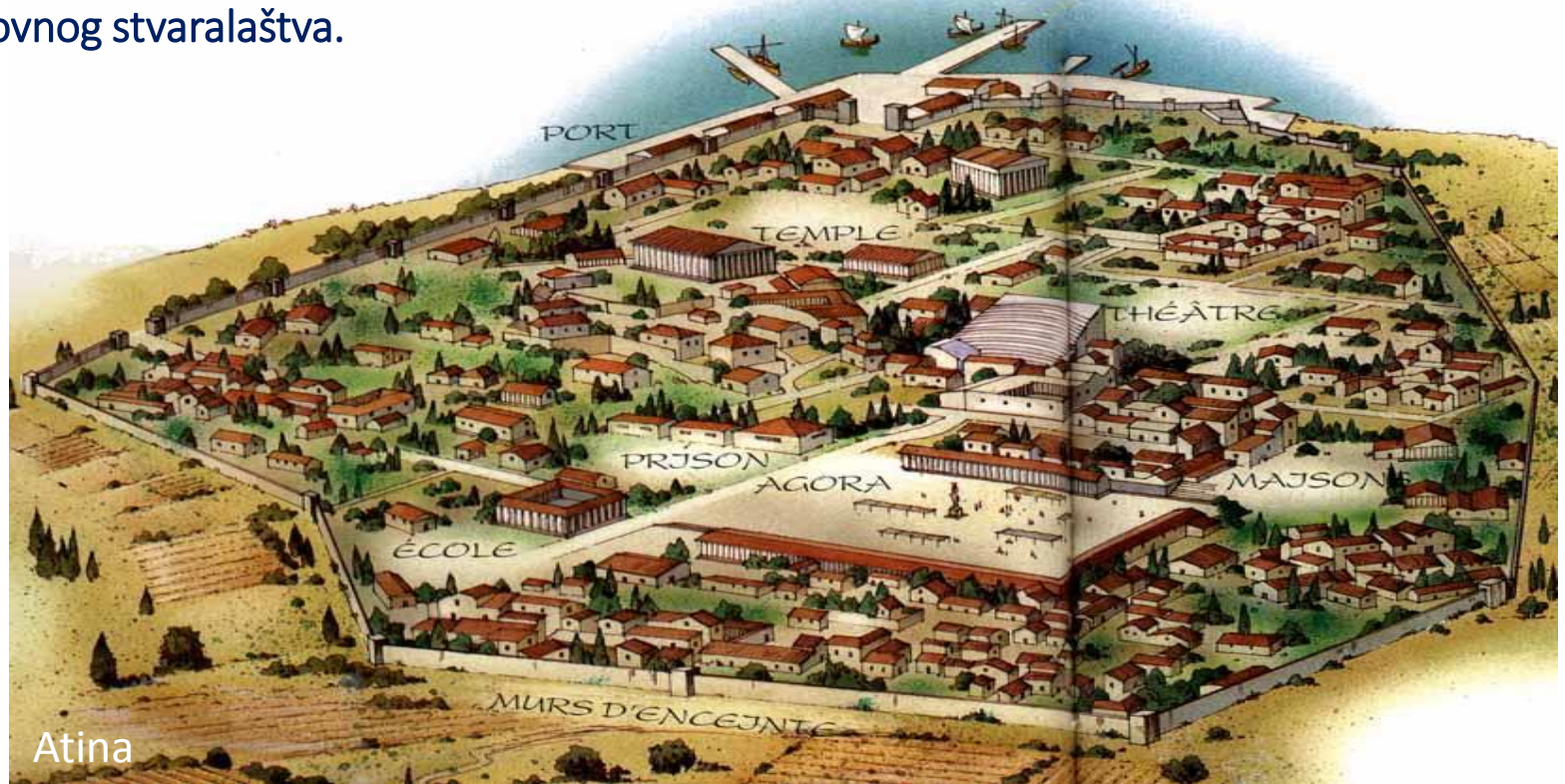

- Društvena geografija dijeli se na više disciplina među kojim i geografija naselja koja ima svoje poddiscipline:

- Predmet proučavanja ove naučne discipline su naselja, bez obzira na vrijeme trajanja njihove naseljenosti.

- ❖ S obzirom da se razvila iz geografije kao posebna naučna disciplina, geografija naselja je u tijesnoj vezi sa svim geografskim disciplinama kao što su geomorfologija, klimatologija, hidrologija, demogeografija i sl. Značajne veze su i sa prostornim planiranjem, ali i regionalnom geografijom.
- ❖ Osim geografskih, koristi znanja i disciplina istorije, etnologije, ekonomije, arhitekture, tehničko-tehnoloških nauka i sl.
- ❖ Naselje je posebna antropogeografska teritorijalna jedinica posebnog imena bez obzira na broj kuća. Predstavljaju najrealniju sliku života ljudi, obima materijalne proizvodnje i stepena duhovnog stvaralaštva.

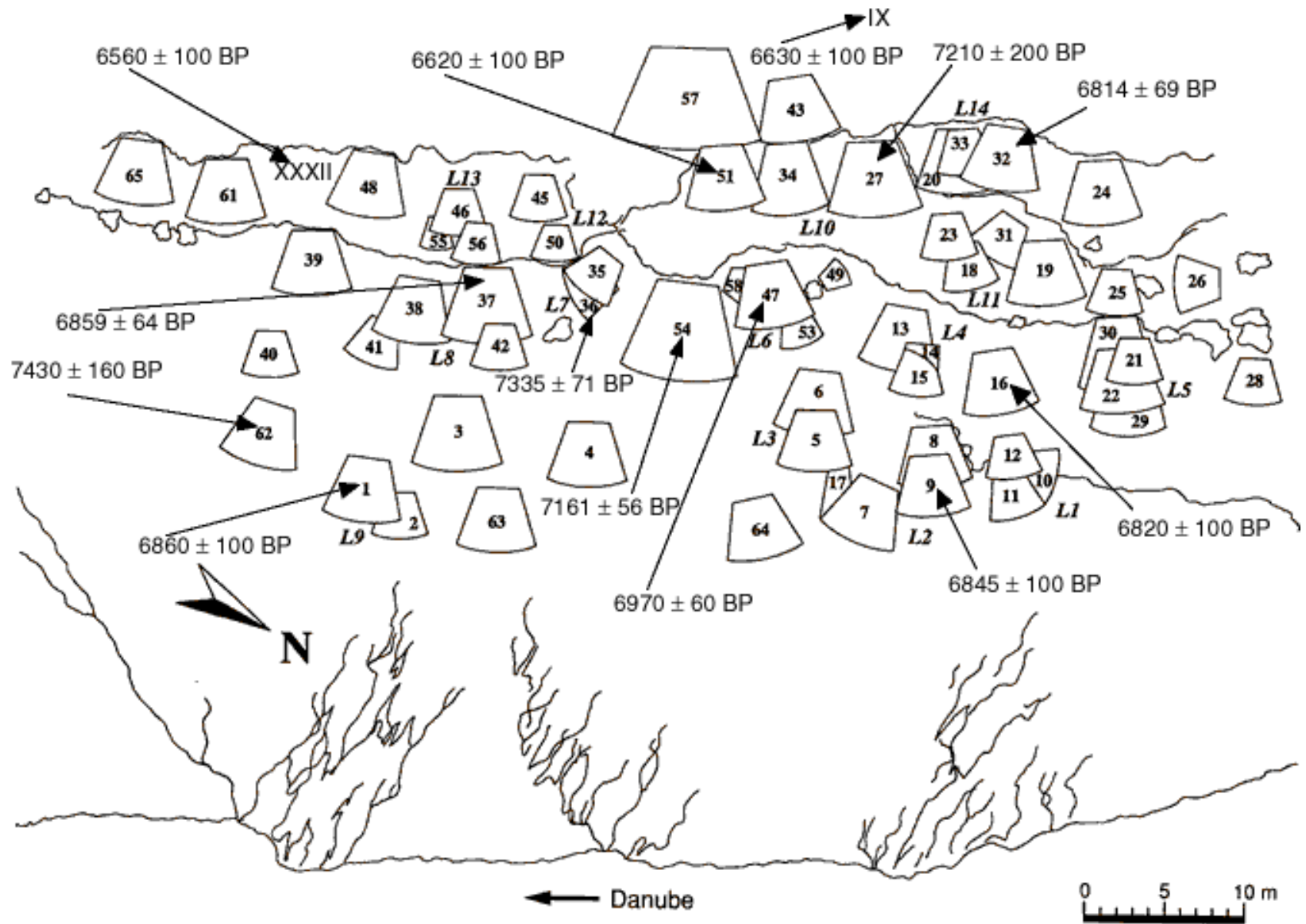

Atina

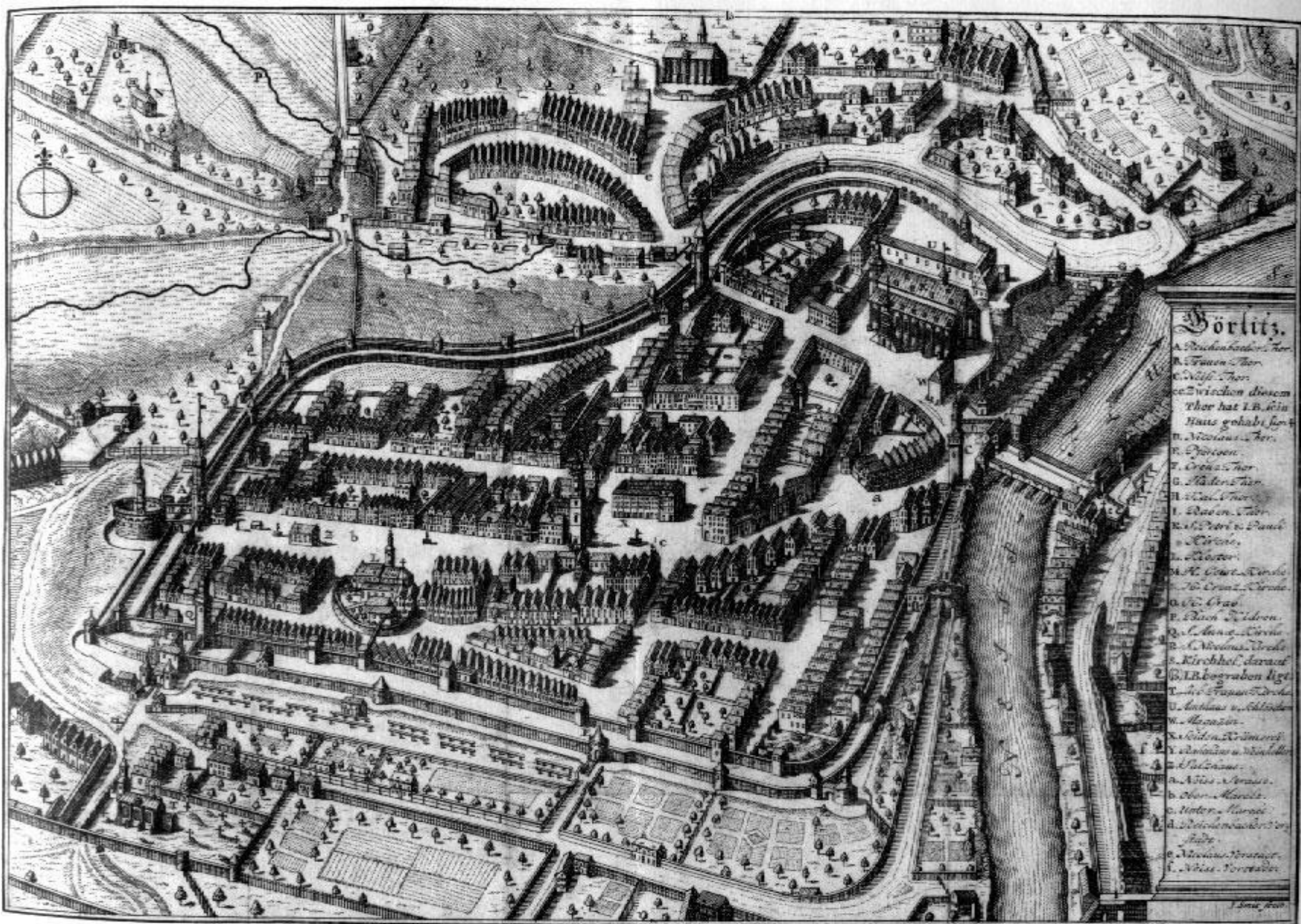
- ❖ Prva stalna ljudska naselja stvaraju se u oblastima starih civilizacija. Prelaz sa sakupljačkog na proizvođački način života dovodi do društvenih podjela rada – mlađe kameno doba.
- ❖ Prva velika društvena podjela rada – odvajanje stočarstva od zemljoradnje dovela je do stvaranja stočarskih i zemljoradničkih plemena u rodovskoj zajednici i prvog diferenciranja naselja.
- ❖ Druga velika društvena podjela rada – odvajanje zanatstva od zemljoradnje ima uticaja na promjenu unutrašnje strukture naselja.

Lepenski Vir -umjetnička vizija svakodnevnog života u selu kojim počinje istorija civilizovane Evrope.

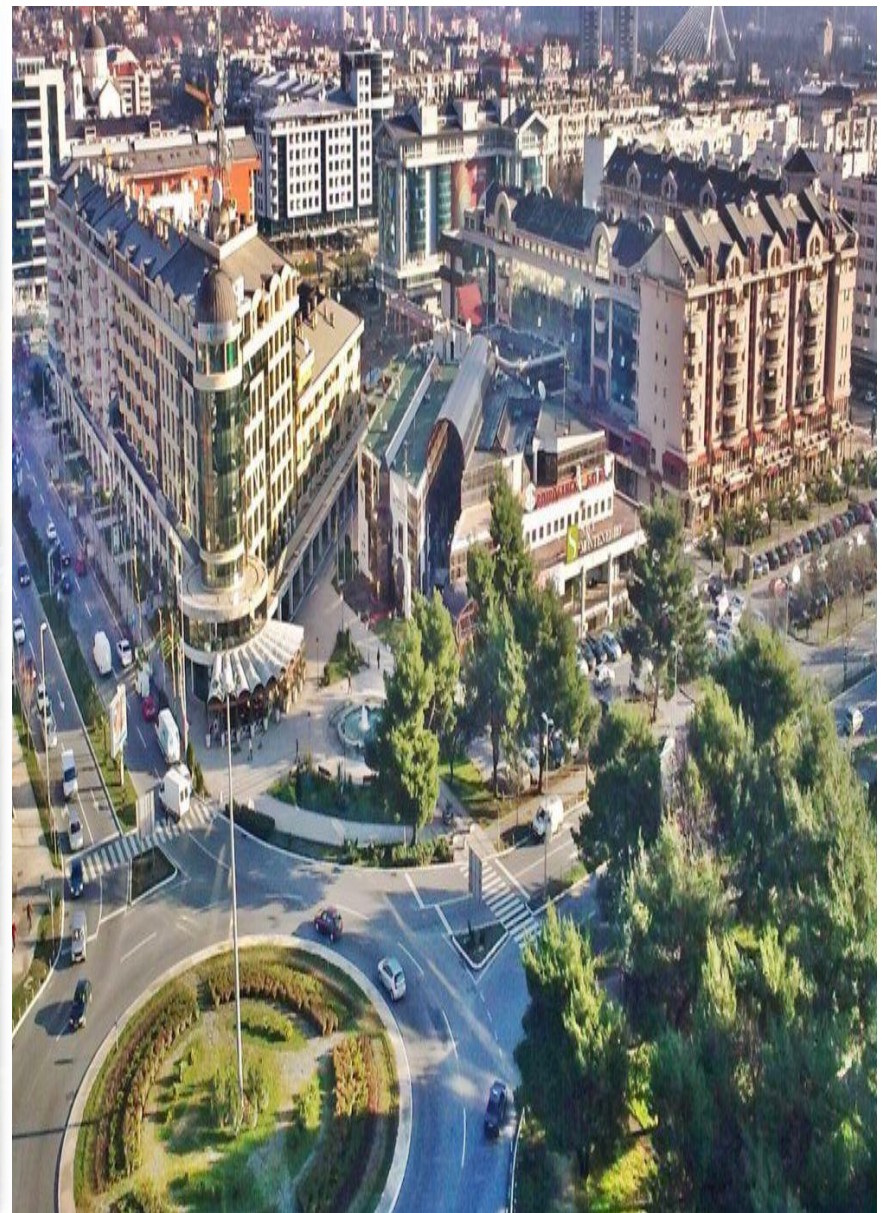
Grade se isključivo staništa čije su osnove izvedene iz kruga ili trougla (zarubljeni kružni isječak) s ukošenim "zidovima", tj. krovom koji neposredno naliježe na osnovu.

Srednjevjekovni grad

Pri razgraničavanju naselja na seosko i gradsko postoje četiri glavna i četiri sporedna kriterijuma:

- ❖ Ime – svako naselje mora imati svoj naziv
 - ❖ Prostor – postojanje određenog areala u okviru kog se ostvaruje prostorna organizacija naselja, odnosno koncentracija stanovništva
 - ❖ Ekonomska struktura stanovništva – u praksi se najčešće primjenjuje profesionalno-ekonomska struktura, pa se naselja razvrstavaju u odnosu na udio poljoprivrednog u ukupnom broju stanovnika.
 - ❖ Broj stanovnika – bez stanovnika naselja ne bi postojala, te je ovo važan kriterijum, mada je teško naći granicu ili limitirajući minimalni broj.
-
- ❖ Društvena obilježja – potrebno je uvažavati i društveno-ekonomski proces u klasifikaciji i određenju naselja, koji približava stvarni izgled naselja i života u njemu
 - ❖ Fizionomija – lik ili izgled naselja jedan je od elemenata totalnog viđenja i čitanja naselja i pogodan je za sredine koje su na prelazu iz ruralnih u urbane
 - ❖ Funkcionalnost – prema specifičnoj funkciji koju obavljaju prepoznamo tipična poljoprivredna, trgovačka, ribarska, turistička i dr. naselja.
 - ❖ Centralitet – karakterističan je gotovo isključivo za gradska naselja, dok sela gravitiraju nekom mezo ili makro centru.

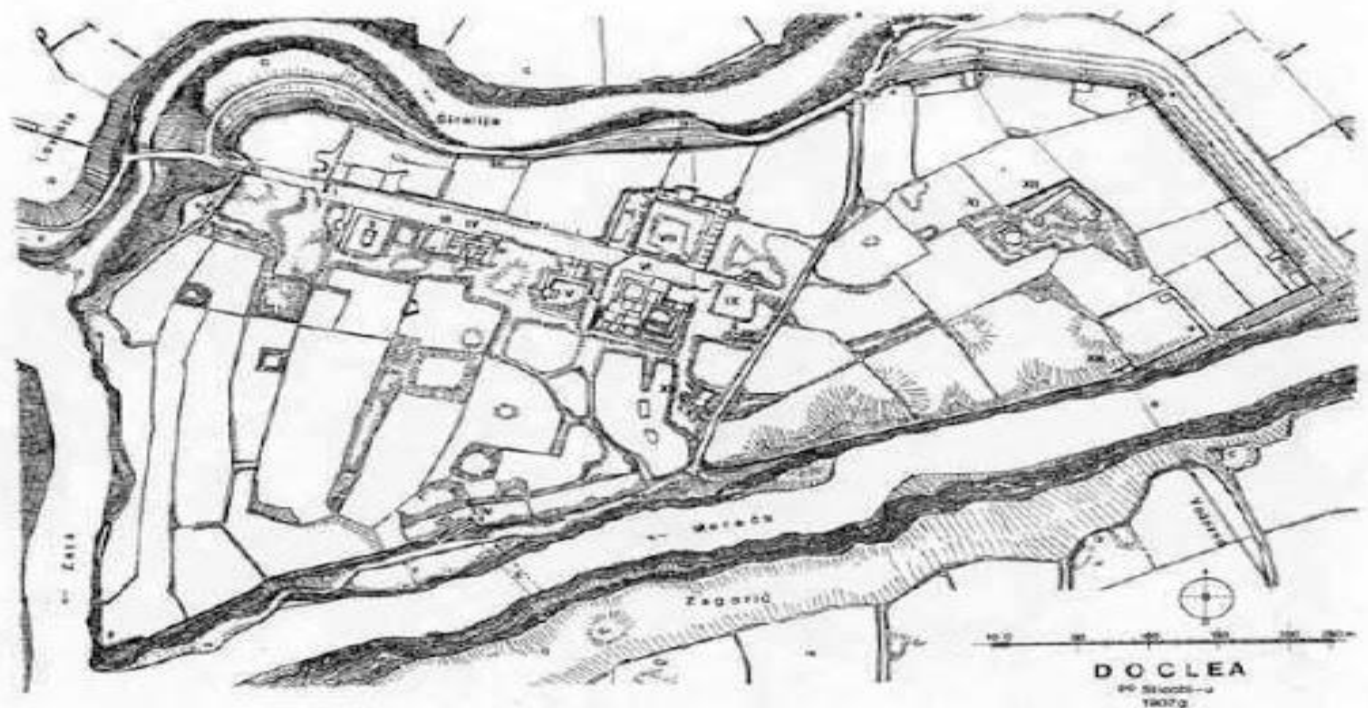
Seosko I gradsko naselje

- ❖ Posebnu teškoću u vezi s naseljima predstavlja njihovo razgraničenje. Naročito je nejasna i nedovoljno određena donja limitna granica naselja. Kako se naselja ne manifestuju samo brojno, već i prostorno, i ovo je važan kriterijum.
- ❖ Pojam urbanizacije, u užem smislu, podrazumijeva porast gradskog stanovništva. U širem smislu, urbanizacija je prije svega proces širenja gradova, njihovog uticaja i naročito širenje gradskog uticaja na seosku okolinu, ali i potiskivanje ruralne pod uticajem urbane sredine.

Podjela naselja

- ❖ Prema ekonomskoj snazi naselja možemo podijeliti na samostalna, čiji stanovnici svojom radnom aktivnošću obezbjeđuju prosperitet naselja, i izdržavana, u kojima stanovnici ne stvaraju materijalna dobra.
- ❖ Prema razmještaju i geografskoj sredini naselja dijelimo na skupinska – javljaju se u većim ili manjim skupovima kao npr. naselja u kotlinama, i usamljena – u čijoj okolini na znatnoj udaljenosti nema drugih naselja (npr. oaze)
- ❖ U rimsko doba gradovi se dijele na kolonije – imaju veći značaj, sa trgovima, vodovodom, pozoristima i sl. (Cattaro), i municipiji – gradovi manjeg značaja sa svojom samoupravom (Municipium S)

- Turski katastarski popisi izdvajaju dvije osnovne vrste naselja: sela i gradove. Gradove dalje dijele na:
 - Šeheri – najveći gradovi
 - Kasabe – gradići manjeg značaja
 - Pazari – prelazna vrsta podnaselja između sela i gradova
- Prema trajanju naseljenosti naselja dijelimo na stalna i privremena. Stalna se dalje dijele na seoska i gradska, dok su privremena ona u kojima se samo u određenom dijelu godine živi i radi (katuni, ribarska naselja, čerge, kamp, vikend naselja)
- Administrativna podjela naselja:
 - Republički centri
 - Opštinski centri
 - Regionalni centri

Oblici pojavljivanja naselja

- ❖ Zaselak je inicijalni oblik sela. Pod ovim pojmom se često podrazumijeva i manja, izolovana seoska cjelina zajedno sa njenim privrednim prostorom, ako stoji izolovano od ostalih dijelova sela.
- ❖ Seoce je manje selo, ali sa svim bitnim odlikama i osobinama sela. Malo je samo na osnovu kriterijuma veličine, ali ima svoj atar, individualna i eventualno kolektivno zemljište unutar atara, svoje običaje i pravne regule u granicama, seljani imaju osjećanje posebne pripadnosti svojoj seoskoj zajednici, imaju zajedničku slavu, groblje i sl.
- ❖ Salaš je usamljeno imanje sa građevinama za boravak izvan sela. Na salašu se uglavnom boravi privremeno, za vrijeme ljeta i obavljanja poljskih ili stočarskih poslova. Karakteristični su za Vojvodinu i sjeveroistočnu Srbiju.

- ❖ Majur je poljoprivredni posjed, imanje, sa ekonomskim zgradama i često se približava ili izjednačava sa pojmom salaša, obzirom na to da se na njemu takođe sezonski boravi.
- ❖ Mahala je naseobinski oblik koji najčešće ne predstavlja sam cjelinu, već funkcioniše ili kao dio seoskog naselja ili kao posebna grupacija kuća u sklopu veće seoske cjeline (slično zaseoku). Mahala takođe označava četvrt ranijih varoši.
- ❖ Džemati su djelovi sela izgrađeni na padinama ili vrhovima brda u razuđenom terenu raškog, ibarskog i nekih makedonskih krajeva. Obično predstavljaju porodičnu ili rodovsku skupnost.
- ❖ Selište je naziv i pojam za mjesto koje danas nije nastanjeno, ali na kom je postojalo selo u prošlosti.

❖ Selo je prvobitni i najraniji oblik ljudskog sjedelačkog vezivanja u prostor, nastao neolitskom poljoprivrednom revolucijom. Može biti pojam za poljoprivredno, ali u novije doba i nepoljoprivredno naselje, ukoliko se radi o manjoj naseobinskoj pojavi.

❖ Kamp je privremeno naselje koje služi za odmor, razonodu i to u pokretnim objektima duž tranzitnih turističkih pravaca i u turističkim regionima.

❖ Katun je sezonska, stočarska naseobina u planinama. U našoj zemlji poznati su na Sinjajevini, Durmitoru, Lukavici i gotovo svim planinama. Najviše privremeno stočarsko naselje je Veliki Štulac (Durmitor, 2000 m.n.v.)

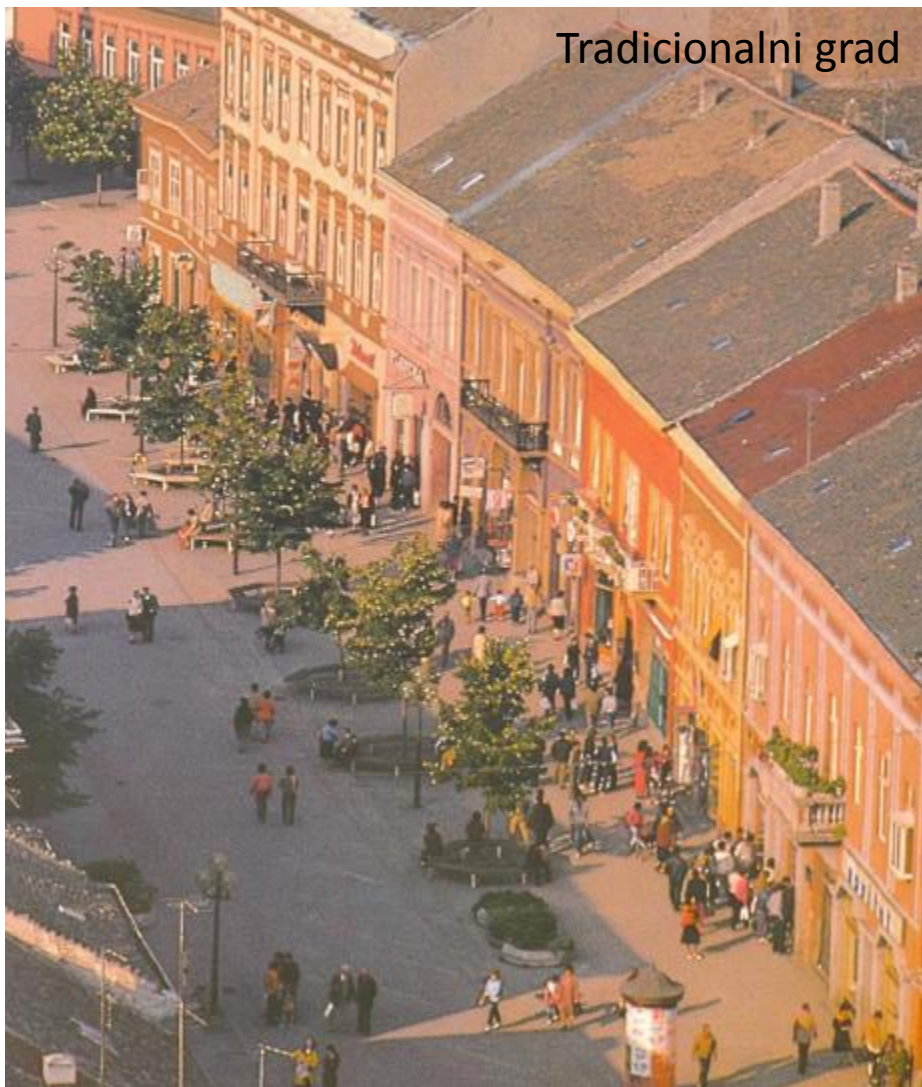
- ❖ Ribarska naselja zastupljena su u ribolovnim područjima, npr. Skadarsko jezero.
- ❖ Čerge su specifična pokretna naselja Roma nomada, tzv. “skitnica”.
- ❖ Vikend naselja su dosta rasprostranjena pojava novijeg vremena, naime čovjek u skladu sa materijalnim mogućnostima podiže usamljene ili grupisane kolonije kuća namijenjene odmoru i rekreaciji.
- ❖ Varoš, varošica i palanka su relativno slični pojmovi, a odvaja ih veličina i stepen razvijenosti čaršije.
- ❖ Kasaba je specifičan primjer i termin za **dremaljivu**, zaostalu varošicu u Bosni.

- ❖ Grad je u istoriji bio mjesto koje je okopljeno zidom ili plotom iz posebnih razloga. U njemu su bile skoncentrisane upravne funkcije. U Crnoj Gori razlikujemo dva tipa gradova:
 - ❖ Mediteransko-srednjoevropski
 - ❖ Orijentalno-srednjoevropski
- ❖ Istorijsko gradsko jezgro je dio teritorije iz kog je grad ponikao i istorijski se razvio. Može biti u centru savremenog gradskog naselja, ali i ne mora.
- ❖ Gradsko jezgro je najčešće sinonim za uže područje grada u kom vlada prava “gradska atmosfera”

Tradicionalni grad

Savremeni grad

Palmanova, Italija

- ❖ Urbana regija doseže do krajnjih granica gradskih uticaja, zavisno od snage centraliteta i gravitacionih uticaja grada.
- ❖ Velegrad je pojam za grad sa više od milion stanovnika
- ❖ Konurbacija je jedna od pojava koju je donijela industrijska revolucija i predstavlja integraciju, fizičko spajanje i povezivanje gradova jednu povezanu urbanu i prostornu cjelinu.

- ❖ Megalopolis je džinovska urbana koncentracija ljudi i sredstava sa više miliona stanovnika i predstavlja dalji razvoj konurbacije i prostorne integracije naselja.
- ❖ Metropolitanski prostor predstavlja prostor većeg grada, prigradskih i satelitskih naselja

ODRŽIVI RAZVOJ

- ❖ Međugeneracijska jednakost (pravda)
 - ❖ Unutargeneracijska jednakost (pravda)
 - ❖ Objedinjavanje ekonomije i ekologije
 - ❖ Očuvanje prirodnih vrednosti
-
- ❖ Razvoj koji obezbeđuje korišćenje prirodnih resursa i stvorenih dobara na takav način koji omogućuje zadovoljenje potreba sadašnjih generacija bez ugrožavanja budućih generacija i njihovih potreba.

Unapređenje održivog razvoja ljudskih naselja

- ❖ • obezbeđenje odgovarajućeg stambenog prostora
- ❖ • unapređenje upravljanja ljudskim naseljima
- ❖ • unapređenje održivog planiranja i upravljanje zemljištem
- ❖ • unapređenje integralnih mjera u oblasti infrastrukture životne sredine
- ❖ • unapređenje održivih energetske i transportnih sistema u naseljima
- ❖ • unapređenje planiranja i upravljanja ljudskim naseljima, sklonim elementarnim nepogodama
- ❖ • unapređenje održivih aktivnosti u industrijskoj izgradnji
- ❖ • unapređenje razvoja ljudskih resursa i institucionalno osposobljavanje za razvoj ljudskih naselja